

Trnavská univerzita v Trnave Katedra psychológie

MATRIMONIOLOGIA A SEXUOLOGIA

UMENIE DISKURZU

2020

© *Marian Mráz*

DISKURZ

**SPOLOČNÉ HĽADANIE POROZUMENIA, KONSENZU ČI
KOMPROMISU**

- A TO I NAPRIEK ODLIŠNÝM ČI PROTICHODNÝM
VÝCHODISKOVÝM POSTOJOM**

DISKURZ

**RACIONÁLNY POSTUP PRI HĽADANÍ
SÚVISLOSTÍ A RIEŠENÍ KONFLIKTOV**

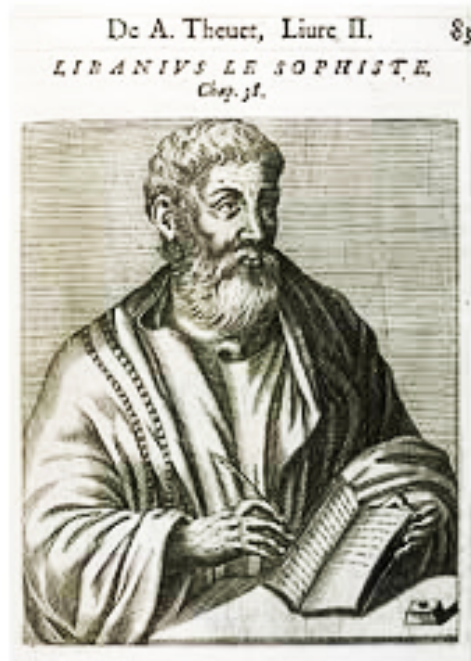

DISKURZ

Dejinný kontext diskurzu v grécko-rímskej tradícii
ako inšpirácia
pre dnešnú pluralitnú spoločnosť

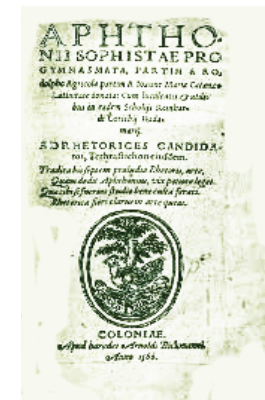
APHTHONIUS Z ANTIOCHIE

- Spomedzi antických autorov kníh o rétorike vyniká najmä **Aphthonius z Antiochie** - Ἀφθόνιος Ἀντιοχεύς - grécky rétor, pedagóg a sofista
- Žil v 4. storočí a jeho život i dielo boli ovplyvnené sofistami a alexandrijským grécko-egyptským náboženským synkretizmom

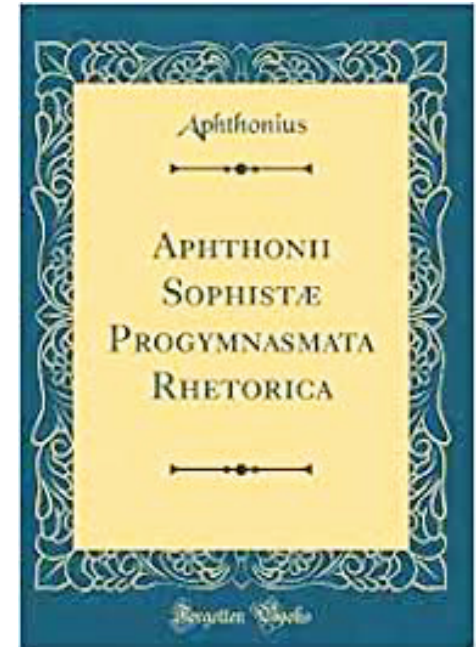
PROGYMNASTATA

- Výrazne zasiahol do dejín pedagogiky a jeho kniha *Progymnasmata* predstavuje jedinečnú didaktickú príručku - súbor pravidiel a praktických cvičení pre chlapcov vo veku okolo desiatich rokov, ktorí sa pripravovali na vyššie rétorické štúdiá

PROGYMNASMATA

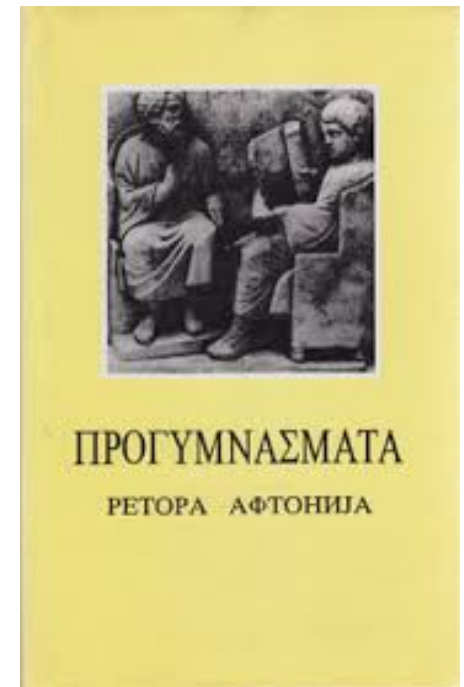
- Kniha sa stala štandardnou učebnicou rétoriky a narratívno-literárnych zručností, najmä v okruhu byzantskej kultúry a od 17. st. aj v Európe, kde je doteraz súčasťou klasických gymnaziálnych štúdií
- Dnešný svet nanovo objavuje význam diskurzu v pluralitnom prostredí. Aphthoniovo dielo sa tak stalo inšpiráciou pre rozvoj umenia diskurzu

PRAVIDLÁ A ZÁSADY SPRÁVNEHO DISKURZU

Progymnasmata - *Chreia Aphthoniana*

- Dobrá, vhodná a presvedčivá forma prezentácie a odovzdávania vedomostí, názorov či zručností má svoju štruktúru či osnovu. Patrila k metódam výučby rétoriky a v širšom zmysle aj antickej pedagogiky
- Ide o dielo ktoré dodnes patrí k základnej študijnej literatúre nielen v rétorike a pedagogike, ale je aktuálne aj v pomáhajúcich a poradenských povolaniach

PRAVIDLÁ A ZÁSADY SPRÁVNEHO DISKURZU

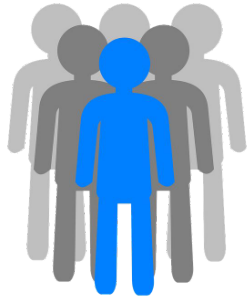
Chreia Aphthoniana

- Aphthoniova metodika výučby rečníckeho umenia sa koncentruje na osvojovanie si vtedajších rozličných literárnych foriem narratívy i písomného tvaru
- Používa najmä krátku literárnu formu, ktorá sa nazýva chreia – χρεία (gr. znamená „použitie“) krátka, jednou vetou vyjadrená charakteristika problému, javu či udalosti

PRAVIDLÁ A ZÁSADY SPRÁVNEHO DISKURZU

chreia

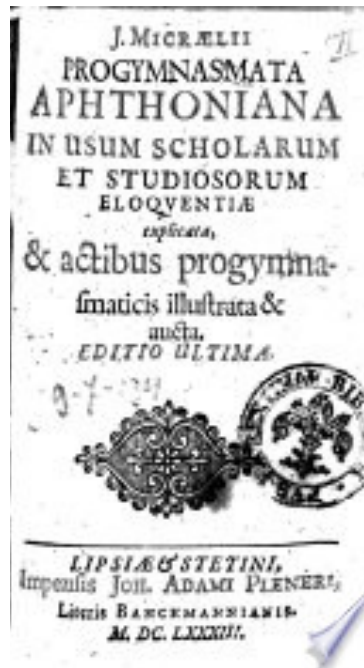
χρεια – XPEIA

- Mnohovýznamový grécky termín *chreia*, *χρεια* – XPEIA – sa metaforicky dá chápať ako *prostriedok, použitie* - a latinskí autori ho prekladali aj ako *usus*
- Umenie chreie učí stručnosti, vystihnútiu skutočnosti i predvídaníu dôsledkov nesprávneho postupu pri komunikácii a hodnotení

PRAVIDLÁ A ZÁSADY SPRÁVNEHO DISKURZU

chreia

- *Chreia* má tri formy – **praktickú, neverbálnu a verbálnu**
- **Praktická forma** – predstavuje neverbálny názorný akt
- ako príklad uvádza výchovu k triezvosti v Sparte, pri ktorej pedagógovia zaviedli chlapcov medzi silno opitých otrokov, aby na vlastné oči videli, čo spôsobuje opilosť

PRAVIDLÁ A ZÁSADY SPRÁVNEHO DISKURZU

chreia

- *Zmiešaná forma chreie* – **tvorí verbálny opis neverbálneho aktu** – ilustruje ju **odpoveď Pytagora na otázku, na ako dlho sa dá predĺžiť ľudský život :**
Pythagoras vyliezol na strechu a odtiaľ iba nakrátko vykukol – **čím dal aj odpoveď** - čiže na kratučký okamih

PRAVIDLÁ A ZÁSADY SPRÁVNEHO DISKURZU

chreia

- *Verbálna chreia* – je poučením, ktoré je čisto verbálne a neobsahuje neverbálne prvky
- Poznáme niekoľko druhov takéhoto krátkeho alebo rozvinutého typu poučovania: *chreiod* - bájkoslovné porovnanie podobné tomu, aké používal Ezop

PRAVIDLÁ A ZÁSADY SPRÁVNEHO DISKURZU

chreia

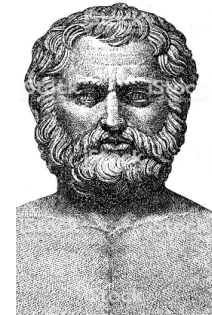
- **Etologická chreia** – krátky opis s didaktickým obsahom, napr. *U Fili pili a nakoniec Filu zbili*
- **Sentenciálna chreia** – má deklaratívnu (*sententia declarativa*) alebo responzoriálnu (*sententia resposalia*) formu podľa spôsobu jej prednesu
- **Deklaratívna predkladá určitú myšlienku, responzoriálna ponúka aj odpoveď**

PRAVIDLÁ A ZÁSADY SPRÁVNEHO DISKURZU

chreia

- Príkladom **deklaratívnej chreie** môže byť príbeh, v ktorom *Bias* – jeden zo Siedmich antických mudrcov, v situácii ohrozenia mesta vojskami Kýra, keď všetci utekajúci obyvatelia niesli bremená s vecami, čo sa im podarilo vyniesť zo svojich domov - on jediný išiel na prázdno. Na otázku, prečo si nevzal so sebou aspoň to najcennejšie, odpovedal : *lat. Omnia mea mecum porto!* - v preklade “Všetko, čo mám, nosím so sebou!” – alebo “Všetko, čo mám, je vo mne!”

PRAVIDLÁ A ZÁSADY SPRÁVNEHO DISKURZU

radý aktualizované pre dnešok

- Prvou podmienkou presvedčivého prejavu je *výber a formulácia témy a jej rozvedenie*
- Kto už na začiatku predloží aktuálnu a atraktívnu tému, vzbudí okamžitú pozornosť. Poslucháči obvykle neradi menia svoje prvé rozhodnutie a prejavový záujem, čo je veľkou výhodou tohto strategického kroku

PRAVIDLÁ A ZÁSADY SPRÁVNEHO DISKURZU

radý aktualizované pre dnešok

- Poslucháči totiž radšej veria než pochybujú a z našich argumentov si skôr vyberajú to lepšie.
- Pokiaľ si nevhodne formulovanou témou postavíme poslucháčov hneď na začiatku proti sebe, potom nepomôžu ani neskoršie dobré formulácie či riešenia
- Vtedy totiž s obľubou hľadajú v našom prejave chyby a vady a ľahko ich aj nachádzajú

PRAVIDLÁ A ZÁSADY SPRÁVNEHO DISKURZU

radý aktualizované pre dnešok

- Pri objasňovaní témy je potrebné vyhnúť sa niektorým nebezpečenstvám
- Prvým z nich je *zásada nepoučovať* - poslucháč nesmie nadobudnúť dojem, že on je tým hlúpejším

PRAVIDLÁ A ZÁSADY SPRÁVNEHO DISKURZU

radý aktualizované pre dnešok

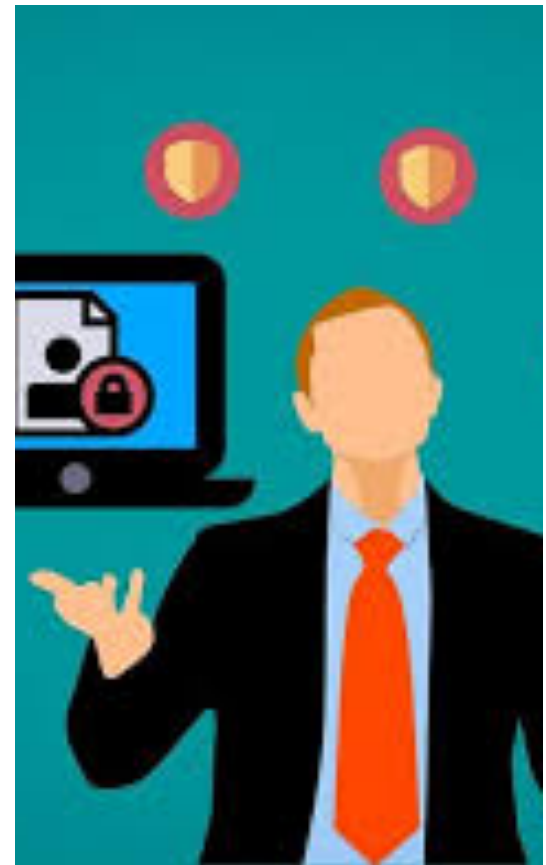
- Takticky je dobré navodiť situáciu tak, že na predkladané závery poslucháč prišiel sám
- Pokiaľ mu rečník naznačí, že tieto fakty poslucháč dávno vie a že ide len o ich zopakovanie či spresnenie, dokáže argumentáciu rečníka prijať pozitívne

PRAVIDLÁ A ZÁSADY SPRÁVNEHO DISKURZU

Chreia Aphthoniana – rady aktualizované pre dnešok

- Ak však tvrdí, že prišiel s niečím úplne novým a svetovým, oponujúce podvedomie poslucháčov sa obráti proti nemu s konštatovaním, že to všetko je určite už dávno známe

PRAVIDLÁ A ZÁSADY SPRÁVNEHO DISKURZU

Chreia Aphthoniana – rady aktualizované pre dnešok

- Pri argumentácii a protiargumentácii je dôležitá *empatia*, ktorá učí všímať si motiváciu a spôsoby argumentácie protivníkov
- **Umenie *chreie* má viesť k presvedčeniu, že niečo je potrebné robiť a čohosi je nevyhnutné sa zriekať**

PRAVIDLÁ A ZÁSADY SPRÁVNEHO DISKURZU

radý aktualizované pre dnešok

- Pre dosiahnutie tohto cieľa je dobre volený *protiargument* jedinečným prostriedkom
- Preto je významná jeho správna formulácia, v ktorej sa aktivizuje protivník a súčasne sa obmedzuje jeho manévrovací priestor

PRAVIDLÁ A ZÁSADY SPRÁVNEHO DISKURZU

radý aktualizované pre dnešok

- **Protiargument môžeme formulovať napr. takto:** „*Môžete si myslieť, že veci sa majú takto a takto, ja ale tvrdím...*“, **alebo** „*Iste sa môžem mýliť, ale...*“, **alebo** „*Pán XY síce tvrdí to a to, ale...*“, **či** „*Možno že to, čo poviem, nebudete považovať za pravdivé, ale...*“
- **Takéto formulácie otupujú ostrie oponentových protiargumentov a nútia ho k opatrnosti vlastných formulácií**

PRAVIDLÁ A ZÁSADY SPRÁVNEHO DISKURZU

radý aktualizované pre dnešok

- Treťou významnou časťou *chreie* je uvádzanie *prirovnaní a príkladov*
- Prirovnanie uvádza neznámy vzťah a premieňa ho na známy, prenáša neznámu situáciu do známeho skúsenostného pola

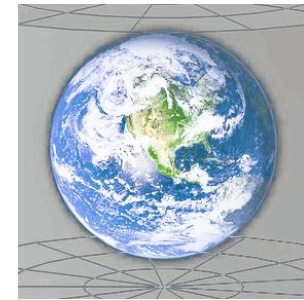
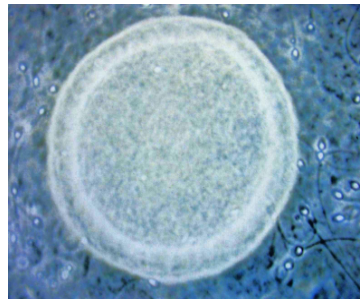
Prirovnanie – porovnáva veci pomocou ich spoločných vlastností (spojky: ako, sťa, ani, jak)

PRAVIDLÁ A ZÁSADY SPRÁVNEHO DISKURZU

radý aktualizované pre dnešok

- Konkrétne príklady doplnia tento prenos a podporia ho vhodnými analógiami
- Aj tu platí zásada, aby prirovnania a príklady boli poslucháčom blízke, čo vzbudzuje záujem a pocit spolupatričnosti

PRAVIDLÁ A ZÁSADY SPRÁVNEHO DISKURZU

radý aktualizované pre dnešok

- Ďalšou súčasťou koncepcie *chreie* je *svedectvo*
- Je to vlastne spôsob hľadania spojenectva či už v dejinách alebo v súčasnosti
- Dokazuje sa ním, že so svojim názorom nie sme sami, ale že ho zdieľame s rozličnými významnými odborníkmi či osobnosťami

SVEDECTVO
dokumentov
a faktov

TESTIMONY

EVIDENCE

PRAVIDLÁ A ZÁSADY SPRÁVNEHO DISKURZU

radý aktualizované pre dnešok

- Jednou z foriem svedectva je *citácia*
- Aby bola presvedčivá, musí byť vhodná, primeraná, aktuálna a musí pochádzať od známej authority
- Rovnakú službu ako citácia môže poskytnúť aj krátky opis skutočného *príbehu* zo života nami citovanej authority

PRAVIDLÁ A ZÁSADY SPRÁVNEHO DISKURZU

radý aktualizované pre dnešok

- Podobnú ba ešte významnejšiu rolu než citácia má aj *axióm* – uvedenie všeobecne známej pravdy, ktorá je neoddiskutovateľná
- Môžu to byť axiomy regulatívnych princípov myslenia, napr. Princíp identity alebo axiomy Euklidovskej geometrie...

PRAVIDLÁ A ZÁSADY SPRÁVNEHO DISKURZU

radly aktualizované pre dnešok

- Na záver prezentácie by sme mali podľa rád chreie zopakovať dva-tri najzávažnejšie argumenty a nakoniec pridať výzvu k určitému konaniu alebo k jeho zdržaniu sa
- Z rečníckeho hľadiska je vhodné - ako to odporúčal už Cicero - túto záverečnú aklamáciu formulovať tak trochu ako otázku

PRAVIDLÁ A ZÁSADY SPRÁVNEHO DISKURZU

Chreia Aphthoniana – rady aktualizované pre dnešok

Použité pramene:

- BOČÁK, M.: Diskurz – koncept kritický: nereflektované riziká používania výrazu *mediálny diskurz*
In: Jazyk a kultúra 10/ 2012
- MRÁZ, M.: Etický diskurz In: Etika - Základné a špeciálne problémy . Trnavská univerzita, Fakulta humanistiky, 2001 s. 65-67
- ŠALING, S.: *Veľký slovník cudzích slov, SAMO, Bratislava, 2003, s. 1375, ISBN 80-89123-02-3*
- Hock, Ronald F., Edward N. O'Neil. 1986. *Chreia v starodávnej rétorike*. Vol. 1. Atlanta: Scholars Press.
- <https://en.wikipedia.org/wiki/Chreia>
- <https://people.umass.edu/dfleming/E388%20Aphthonius%20Progymnasmata.pdf>

© Marian Mráz, MD, PhD. ThLic.

- *Tieto študijné materiály sú určené poslucháčom Trnavskej univerzity v Trnave. Autor prosí o pripomienky a súčasne žiada, aby sa ich kopírovanie dialo iba s jeho súhlasom*

ĎAKUJEM ZA POZORNOST

